



รายการ ร้อยเรื่อง...เมืองไทย

สถานีวิทยุกระจายเสียงรัฐสภา และสำนักวิชาการ

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ถนนอุทองใน เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300 โทร. 0 2244 2071

เรื่อง การจัดตั้งรัฐวิสาหกิจไทย
เรียบเรียง นายอนันต์ เกียรติสารพิภพ นิติกรชำนาญการพิเศษ
กลุ่มงานบริการวิชาการ 2 สำนักวิชาการ
ออกอากาศ กันยายน 2561

การให้บริการสาธารณะของภาครัฐตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน ภาครัฐได้มีการจัดตั้งองค์กรขึ้น เพื่อดำเนินการจัดให้มีการบริการสาธารณะต่อประชาชนในหลากหลายรูปแบบ ทั้งในรูปแบบของ ส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ และองค์การมหาชน โดยมีความเท่าเทียมและทั่วถึงประชาชน อย่างไรก็ตาม การจัดทำบริการสาธารณะในระบบราชการมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น ระเบียบแบบแผนต่าง ๆ ของทางราชการที่ไม่ก่อให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินงานและเกิดความล่าช้าในการปฏิบัติงาน ดังนั้น หากจะนำเอาระบบราชการไปจัดทำบริการสาธารณะบางประเภทที่มีลักษณะกิจการดำเนินธุรกิจ เช่นเดียวกับการดำเนินธุรกิจของภาคเอกชนอาจทำให้เกิดความไม่เหมาะสมและไม่เกิดผลดี ด้วยเหตุดังกล่าว จึงมีการสร้างองค์กรขึ้นมาใหม่ที่มีการดำเนินงานที่ผ่อนคลายจากกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของทางราชการเรียกว่า รัฐวิสาหกิจ

รัฐวิสาหกิจไทย (Public Enterprise) หมายถึง หน่วยงานประเภทหนึ่งซึ่งรัฐบาลเป็นผู้ควบคุม หรือเป็นเจ้าของ เป็นหน่วยงานธุรกิจที่รัฐเป็นเจ้าของ หรือเป็นบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลหรือ มีทุนรวมอยู่ในหน่วยงานนั้น โดยทุนดังกล่าวรวมกันแล้วต้องมากกว่าครึ่งหนึ่งของทุนทั้งหมดของบริษัท หรือห้างหุ้นส่วนนั้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะปรับปรุงภาวะเศรษฐกิจของประเทศให้มั่นคงและยกฐานะ ของประชาชนภายในประเทศให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น วัตถุประสงค์ขั้นแรกเพื่อที่จะผลิตสินค้าและหรือ ให้บริการแก่ชุมชนหรือส่วนใดส่วนหนึ่งของชุมชนนั้นโดยมีการจ่ายค่าตอบแทน กิจการของรัฐวิสาหกิจ ครอบคลุมถึงกิจการทางด้านอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และการค้า การที่รัฐบาลต่าง ๆ ให้ความสนใจ ในกิจการรัฐวิสาหกิจนอกเหนือไปจากเพื่อการปรับปรุงภาวะทางเศรษฐกิจของประเทศและการอยู่ดีกินดี ของประชาชนแล้ว กิจการรัฐวิสาหกิจยังเป็นเครื่องมือในการสร้างความมั่นคงให้แก่ชุมชนด้วย อันถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายประเทศทางด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

รัฐวิสาหกิจไทยได้ถูกจัดตั้งขึ้นภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ซึ่งในขณะนั้นคณะราษฎรมีอำนาจทางการเมือง การทหาร ตลอดจนทรัพยากรทั้งหมดของรัฐ ในฐานะที่เป็นผู้ควบคุมทุนของรัฐและเป็นผู้ที่ออกกฎหมายต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนให้เกิดความชอบธรรมแก่การจัดสรร ทรัพยากรเหล่านั้น คณะราษฎรจึงได้นำทุนของรัฐไปสร้างรัฐวิสาหกิจ และบริษัทที่กิจการขึ้นจำนวนหนึ่ง โดยรัฐบาลเป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่ การใช้ทรัพยากรทางการเงินของรัฐสร้างรัฐวิสาหกิจขึ้นนี้ คณะราษฎร ได้สร้างรัฐวิสาหกิจทางการเงิน เช่น ธนาคารเอเชีย ธนาคารมณฑล และบริษัทไทยเศรษฐกิจประกันภัย เป็นต้น รัฐวิสาหกิจทางอุตสาหกรรม เช่น บริษัทข้าวไทย บริษัทประมงไทย บริษัทเดินเรือไทย และ

บริษัทไทยเดินเรือทะเล เป็นต้น และรัฐวิสาหกิจทางด้านพาณิชย์กรรม เช่น บริษัทค้าพืชผลไทย และบริษัทพืชกลีกรรม เป็นต้น

ต่อมาหลังสงครามโลกครั้งที่สอง รัฐบาลได้จัดตั้งรัฐวิสาหกิจขึ้นเป็นจำนวนมากเพื่อบูรณฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และเพื่อจัดทำสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน รวมทั้งกิจการเพื่อบริการประชาชนที่ภาคเอกชนยังไม่มีความพร้อมในการลงทุน โดยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ตราพระราชบัญญัติว่าด้วยการจัดตั้งองค์การของรัฐบาล พ.ศ.2496 ขึ้น เพื่อให้ฝ่ายบริหารสามารถจัดตั้งองค์การของรัฐเพื่อทำหน้าที่จัดทำบริการสาธารณะ อาทิ องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ องค์การแก้ว และองค์การกำจัดน้ำเสีย เป็นต้น นับแต่นั้นมารัฐวิสาหกิจก็ได้เกิดขึ้นอีกเป็นจำนวนมาก จนกระทั่งปัจจุบันมีรัฐวิสาหกิจไทยที่กระทรวงการคลังเป็นผู้กำกับดูแล (ไม่รวมบริษัทลูกของรัฐวิสาหกิจเหล่านี้) รวมทั้งสิ้น 56 แห่ง รัฐวิสาหกิจจัดตั้งขึ้นมากด้วยเหตุผลหลายประการแตกต่างกันไป เช่น เหตุผลทางเศรษฐกิจ การคลัง ความมั่นคง เหตุผลในการมีรัฐวิสาหกิจสามารถแยกเป็น 2 กรณี คือ เหตุผลทั่วไปและเหตุผลเฉพาะสำหรับประเทศไทย

ปัจจุบันนี้ ธุรกิจของรัฐวิสาหกิจไทยส่วนใหญ่จะเป็นการวางโครงสร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานของประเทศ เนื่องจากสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานนับวันจะเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตมนุษย์ ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนยังเป็นธุรกิจที่สร้างมูลค่าเป็นเงินหลายแสนล้านบาทที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมความเป็นอยู่ของคนในสังคม

บรรณานุกรม

- “พระราชบัญญัติว่าด้วยการจัดตั้งองค์การของรัฐบาล พ.ศ. 2496” (17 กุมภาพันธ์ 2496). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 70 ตอนที่ 14 น. 268-270.
- นันทวัฒน์ บรมานันท์. (16 กรกฎาคม 2551). คำบรรยายกฎหมายปกครอง ครั้งที่ 7 รัฐวิสาหกิจ องค์การมหาชนและหน่วยบริการรูปแบบพิเศษ. สืบค้น 21 สิงหาคม 2561 จาก <http://public-law.net/publaw/view.aspx?id=1241>
- บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์ และคณะ. (ม.ป.ป.). รัฐวิสาหกิจ. สืบค้น 22 สิงหาคม 2561 จาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B8%90%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%AA%E0%B8%B2%E0%B8%AB%E0%B8%81%E0%B8%B4%E0%B8%88>
- เอกนิติ นิติทัณฑ์ประภาศ. (ม.ป.ป.) การกำกับดูแลรัฐวิสาหกิจภายใต้หลักนิติรัฐและนิติธรรม. (เอกสารวิชาการส่วนบุคคล). สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 4.